

Arbejdstid og balance mellem arbejde og fritid i et livslangt perspektiv

Resumé

Indledning

Siden 1980'erne har de fleste industrisamfund oplevet en markant tendens i retning af diversificering, decentralisering og individualisering af arbejdstidsmønstre, der både skyldes virksomhedernes behov for større tilpasningsevne for at kunne klare markedsbegrænsningerne og store forandringer med hensyn til den kønsmæssige arbejdsdeling. Samtidig, og i forbindelse med kvinders øgede deltagelse i arbejdsstyrken, er forskellige former for arbejdstidsordninger blevet mere udbredte, navnlig deltidsarbejde. Det er imidlertid primært kvinder, der har draget fordel af den øgede diversitet og fleksibilitet i forbindelse med arbejdstiden.

På grundlag af data fra Eurofound's femte europæiske undersøgelse af arbejdsvilkår (EWCS), der er baseret på interview med over 38 000 respondenter i 34 lande, dokumenterer denne rapport de mest udbredte arbejdstidsmønstre blandt arbejdstagere, selvstændige og enlige forældre på tværs af fem landegrupper. Den analyserer også forholdet mellem lønnet beskæftigelse og aktiviteter i hjemmet, balancen mellem arbejde og fritid og arbejdstidspræferencer i de forskellige livsfaser.

Politisk kontekst

Et af hovedmålene i Europa 2020-strategien er, at mindst 75 % af befolkningen mellem 20-64 år skal være i beskæftigelse i 2020, hvilket i mange medlemsstater nødvendiggør en væsentlig stigning i kvinders beskæftigelsesfrekvens. For at nå dette mål vil EU-medlemsstaterne, navnlig lande med en lav beskæftigelsesfrekvens blandt kvinder, skulle gennemføre politiske foranstaltninger, der fremmer en bedre balance mellem arbejde og fritid i de forskellige livsfaser. Aspekter af balancen mellem arbejde og fritid indgår igen i et samspil med centrale emner i den igangværende revision af EU's arbejdstidsdirektiv, navnlig lang arbejdstid, men også skæve arbejdstider og tilrettelæggelsen af kompenserende hvileperioder. Forståelsen af de

komplekse samspil mellem arbejdstidstilrettelæggelse og arbejdsvilkår synes med andre ord at være af afgørende betydning for EU's beskæftigelsesstrategi. Endvidere er en analyse af arbejdsvilkårene i Europa i henseende til de forskellige livsfaser og køn samt på tværs af lande nyttig med henblik på at afdække de potentielle hindringer og vanskeligheder, som EU-medlemsstaterne står over for. Det vil også sætte fokus på de politiske reformer, der er nødvendige for at nå Europas beskæftigelsesmål.

Væsentlige konklusioner

Arbejdstid

Den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid varierer betydeligt fra land til land, med en forskel på næsten 20 timer mellem Tyrkiet og Nederlandene.

Generelt er længden af et lands ugentlige arbejdstid negativt korreleret med kvinders beskæftigelsesfrekvens. Med undtagelse af nogle få lande gælder det, at jo højere kvinders deltagelse i arbejdsstyrken er, desto kortere er den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid.

Selvstændiges ugentlige arbejdstid (44,8 timer) er i gennemsnit længere end beskæftigede arbejdstageres (38 timer), måske fordi førstnævnte ikke er omfattet af lovgivningen om normalarbejdstid.

Kønsmæssig forskellen med hensyn til ugentlig arbejdstid er fortsat betydelig, idet mænd i EU-27 i gennemsnit arbejder 40,2 timer og kvinder 35,4 timer om ugen.

Fordelingen af arbejdstid er større blandt kvinder end mænd. Kvinders arbejdstid er stærkt påvirket af deres livsfase. I alle livsfaser arbejder beskæftigede kvinder færre betalte timer end beskæftigede mænd.

I alle landegrupper falder kvinders arbejdstid i forbindelse med forældreskab samtidig med, at kønsmæssig forskellen med hensyn til arbejdstid stiger betydeligt.

Udsvinget i kvinders arbejdstid i de forskellige livsfaser er større i både de nordeuropæiske og de liberale markedsorienterede lande (Estland, Irland, Det Forenede Kongerige), der indgår i denne analyse, og det samme gælder kønsforskellen med hensyn til arbejdstid. I de nordlige lande er en stor andel af kvinder imidlertid fortsat i arbejde endog i forbindelse med forældreskab.

Balance mellem arbejde og fritid og arbejdstidspræferencer

Omkring 80 % af respondenterne i den europæiske undersøgelse af arbejdsvilkår anfører, at deres arbejdstid harmonerer godt eller meget godt med deres familieliv eller andre sociale forpligtelser ud over arbejdet. Mandlige arbejdstagere er lidt mindre tilfredse med deres balance mellem arbejde og fritid end kvindelige arbejdstagere.

Sammenlignet med den nordeuropæiske gruppe anfører kvinder i næsten alle andre landegrupper, at de har store vanskeligheder ved at kombinere arbejde og familieliv. En familievenlig arbejdstidstilrettelæggelse kan gøre det lettere at forene arbejde og privatliv. I forældreperioden anfører arbejdstagere imidlertid større vanskeligheder med balancen mellem arbejde og fritid, selv når der tages højde for arbejdstid og andre karakteristika.

Næsten 40 % af arbejdstagerne anfører, at de gerne vil ændre deres nuværende arbejdstid. Mænd og kvinder har sammenfaldende arbejdstidsønsker, nemlig kortere fuldtidsarbejde for begge.

Præferencerne med hensyn til arbejdstid varierer betydeligt i de forskellige livsfaser. Mødre til førskolebørn er navnlig mere tilbøjelige til at ønske en nedsættelse af arbejdstiden end deres mandlige modparter.

Tid, der bruges på at udføre ulønnet arbejde

I hver livsfase bruger beskæftigede kvinder fortsat flere timer på ulønnede aktiviteter i hjemmet eller omsorgsaktiviteter end beskæftigede mænd. Den mindste kønsforskel findes i den nordlige gruppe og den største i den kontinentale og sydlige gruppe.

Mens kønsforskellen er lavest i begge ender af livscyklussen, stiger den dramatisk i forældreperioden, hvor beskæftigede kvinder bruger dobbelt så mange timer på omsorgs- og husholdningsaktiviteter end beskæftigede mænd.

I forbindelse med forældreperioden nedsætter beskæftigede kvinder deres lønnede arbejde med fire timer om ugen, men øger deres ulønnede arbejde med 25 timer, mens mænds ulønnede arbejde stiger med 12 timer.

Den nordlige landegruppe viser den laveste kønsforskel i forbindelse med tidsallokering, selv når der tages højde for sammensætningsmæssige og strukturelle virkninger. Dette resultat kan tilskrives de

aktive ligestillingspolitikker, der fremmer ligestilling mellem kønnene, og foranstaltninger, der skal hjælpe forældre med at opnå en balance mellem lønnet arbejde og familieliv. Disse foranstaltninger omfatter offentlige børnepasnings- og ældreplejefaciliteter af høj kvalitet og muligheden for en fleksibel og foranderlig arbejdstid i de forskellige livsfaser.

Politiske anbefalinger

Europa 2020-strategien er meget afhængig af kvinders fremtidige integration på arbejdsmarkedet i Europa. En stigning i kvinders beskæftigelsesfrekvens både med hensyn til den ekstensive (deltagelse) og den intensive (arbejdstimer) margin er af afgørende betydning.

I de fleste lande er forældreperioden fortsat en kritisk periode med hensyn til at integrere kvinder på arbejdsmarkedet. En forøgelse af kvinders deltagelse i arbejdsstyrken kræver politiske foranstaltninger til fremme af en bedre balance mellem arbejde, familie og andre sociale forpligtelser, navnlig i lande med en lav beskæftigelsesfrekvens blandt kvinder.

Mandlige og kvindelige arbejdstagere, der bor i den nordlige landegruppe, synes at være meget gunstigt stillet, hvilket uden tvivl skyldes en institutionel udformning, der fremmer en mere ligelig tidsallokering på tværs af køn. Det er vigtigt i forbindelse med politikudformningen at betragte tidsallokeringen som en helhed (og se på lønnet og ulønnet arbejde) og fordelingen heraf i de forskellige livsfaser.

Der er behov for politiske foranstaltninger, der skal mindske kønsforskellen med hensyn til både lønnet arbejde og ulønnede aktiviteter i hjemmet (både husarbejde og omsorg). Familievenlige, fleksible og foranderlige arbejdstidsordninger i de forskellige livsfaser er også vigtige.

En forudsigelig arbejdstid og mulighed for at bestemme over egen arbejdstid er forbundet med positive resultater for balancen mellem arbejde og fritid, mens arbejdsgiverbestemt arbejdstidsfleksibilitet og atypiske arbejdstider er forbundet med negative resultater.

Omkring 15 % af de mandlige arbejdstagere og 7 % af de kvindelige arbejdstagere i EU-27 arbejder 48 timer eller mere om ugen. Som følge af de negative virkninger af lang arbejdstid bør der træffes politiske og lovgivningsmæssige foranstaltninger for at sikre, at begrænsningerne i arbejdstiden håndhæves strengt.

Yderligere oplysninger

Rapporten om *Working time and work-life balance in a life course perspective* (Arbejdstid og balance mellem arbejde og fritid i et livslangt perspektiv) findes på <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1273.htm>

Yderligere oplysninger fås ved henvendelse til Greet Vermeylen, forskningsmedarbejder, gve@eurofound.europa.eu